

ДРАГО БУПИЋ

ОСНОВНЕ ОСОБИНЕ ГОВОРА ПЉЕВАЉА

По својим структурно-типолошким особинама говор Пљеваља и његове околине припада најужој скупуни млађих новоштокавских ијекавских говора херцеговачког типа. У оквиру Црне Горе ово је подручје млађих новоштокавских говора на крајњем сјеверу Републике. Међутим, оно са говорима јужно и западно одавде чини цјелину. Овај говор је по особинама најближи говорима дурмиторског краја, на једној, и онима који припадају чајничко-горажданској цјелини, на другој страни. Због тога, у генетском и структурно-типолошком одређењу говор Пљеваља није могуће одвајати од наведених сусједних: сви они имају заједничке битне особине — четвороакценатски систем (са добро очуваним дужинама), изједначене множинске падеже (DIL) и др. Ипак, без обзира на то, пљеваљски говор чини цјелину, особито ако га посматрамо са етно-географског становишта. У историјском смислу, међутим, он није самосталан, особито ако се имају у виду миграције, које су за овај крај значајне у цијелом средњем вијеку, а које су довеле до обилатог мијешања овдашњег становништва са оним с лијеве стране Таре, тј. са оним с дурмиторског подручја.

Како су најзначајније лингвистичке особине у млађим новоштокавским говорима устаљене прије крупнијих средњовјековних миграција, то мијешање становништва на овом подручју није могло имати битнијег утицаја на језички развој. Уз то, овдје се усељавало ново становништво углавном из крајева са истим говорним особинама (новоштокавски крајеви дурмиторског комплекса, прије свега). Досељавања муслиманског становништва било је изузетно мало (крајем прошлог и почетком овога вијека муслиманско становништво из сеоских подручја овог краја концентрисало се у само насеље Пљеваља).¹ Тако,

---

¹ Према неким подацима, у посљедњих осамдесетак година чак је смањиван број становника муслиманске конфесије. Сазнајемо, нпр., да

већина Муслимана данас живи у Пљевљима, а мањи дио у селима буковичког, бољанићког, градачког, косаничког и других крајева пљеваљског подручја. Различита конфесионална структура, због тога је највише и помињемо, са своје стране није утицала на раслојавање језика, тј. није пореметила компактност говора, јер, у цјелини гледано, језички израз православног и муслиманског становништва се не разликује, наравно — ако се изузму неке фонетско-фонолошке особине (везане посебно за глас *x*) и дио лексике, особито оне која има обредни карактер.² Наша ранија испитивања ван овога подручја потврдила су се и овдје: говор Муслимана углавном је исти као и говор припадника других конфесија на истој територији (опет, као специфичност треба поменути вриједност гласа *x*; на неким подручјима код муслиманског становништва јавља се икавизам независно од окружења, као и особености у вјерској, углавном код свих, и дијелом обичајној лексици).³

Намјера нам је да у овом раду дамо преглед основних фонетско-фонолошких особина говора (у акценту чинимо само нека упоређења са Ружичићевом грабом), да се кратко осврнемо на морфолошке карактеристике, те дамо неколико напомена о синтакси и лексици (укључујући и ојконимију).⁴ На-

---

је 1898. г. пљеваљска каза имала 22.668 муслимана и 21.782 православних (Тодор Станковић, *Путне белешке по старој Србији 1871—1898*, Београд 1910, 195). У Народној енциклопедији Југославије Ст. Станојевића из 1928. г. П. Шобајић пише да је по попису 1913. г. град Пљевља имао 7.540 становника, од чега 2/3 муслимана (НЕЈ III, 411). По попису 1981. г. у општини Пљевља од 41.735 национално одређених становника Муслимана је било 6.967.

² Због тога би испитивање овог краја било интересантно са социolingвистичког, односно социодијалекатског становишта, знатно више него са чисто дијалекатског.

³ Моја испитивања у Јабуци код Радјевића (јула 1985) показала су да муслиманско становништво напоредо употребљава вјерску словенску и оријенталну лексику, у извјесној мјери чак више словенску (чешћа је, нпр., лексема *гроб* него *мезар*).

⁴ Релевантна литература за овај говор је: Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—114; исти, *Акцент говора Пиве и Дробњака*, СДЗб X, 185—417; П. Ивић, *Дијактологија српскохрватског језика — Увод и штокавско наречје*, МС Н. Сад, 1956, 1—218; исти, *Die serbokroatischen Dialekte*, Mouton Co, 1958, 1—325; исти, *Инвентар фонетских проблема штокавских говора*, Год. ФФ Н. Сад, књ. 7 (1962—63), 99—110; А. Пецо, *Говор источне Херцеговине*, С 238 XIV, Бгд 1964, 1—200. М. Пијурница, *Говор околине Колашина*, ЦАНУ Титоград, 1981, 1—248; М. Решепа, *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*, Wien 1900, 1—222; исти, *Der štokavische Dialekt*, Wien 1907, 1—319; Г. Ружичић, *Акцентски систем пљеваљског говора*, СЛЗб III, Бгд 1927, 115—176; М. Станић, *Ускочки говор I*, СДЗб XX, Бгд 1974, 1—259 *II*, СЛЗб XXII, Бгд 1977, 1—157; исти, *Ускочки акцент*, СЛЗб XXVIII, Бгд 1982, 63—191. Уз ово, служили смо се и упитницима за Српскохрватски дијалектолошки алтас за пунктове: *Косаница* (обрадио М. Станић, 1962) и *Бјелошевина—Јабука* (обр. Д. Бупић, 1985). Први пункт обухвата православно а други муслиманско становништво.

глашавамо да је један од ургентних задатака организовање прикупљања лексичке и ономастичке грађе са овог доста пространог подручја.

I. ФОНЕТСКО—ФОНОЛОШКЕ ОСОБИНЕ

A. Вокализам

Инхерентни вокалски систем чини пет стандардних вокала и вокално *p*, па је шема вокализма следећа:

и	у	
е	о	
	а	+ р

Сви ови вокали могу бити дути и кратки.

1. Вокал *a* има стандардну српскохрватску фонетску вриједност, без обзира на поријекло, и у свим позицијама: *млад*, *ударити*, *нас*, *данас* итд. У извјесним лексемама и одређеним позицијама јавља се алтернација: *вјзда/вјзде/вјзди*, *доста/дости*, *бдоми*, затим: *саде*, *таде*, *диље*; *сјждребна*, *сушњежица*, *сү чїм* итд.

2. Вокал *e* је, такође, стандардне вриједности: *жена*, *шес(т)*, *јечам*, *пéтак*. Јавља се као замјена другим вокалима, на примјер — мјесто *a*: *вјзде*, *саде*, итд., мјесто *o*: *чétверо* (и *чétворо*), *сédмeро* (и *сédморо*) и сл., тј. у свим збирним бројевима са завршетком *-оро*.

3. Вокал *i* има своју стандардну фонетску вриједност (*жи-то*, *умівати*, *имати*, *пїјаница*, *нико* и сл.), али се јавља и алтернација с другим вокалом: *a* (пр. види у т. 1), *e* (пр. такође в. у т. 1).

Позната је извјесна редукција овога вокала у међусугласничком положају, али она није потпуна: *замдл^ити* и *замдл^ити*, тако и: *опкдл^ити*, *посдл^ити*, *одсдл^ити*, *прім^ила*, *рд^итељи*, *вѣл^икї*, *кдл^ико/кдлко/колїко*. Ова појава је позната у већини штокавских говора западно одавде.⁵

4. Вокал *u*, исто тако, има стандардну вриједност (*зуб*, *узѣти*, *убити*, *осушити*, *могу* итд.), али је и супституент другим вокалима: *пољупрївреда*, *пїлїтика* (али и *пдлїтика/полїтика*), *кунциларїја*, *кїфeр* и сл. нове лексеме. У презенту глагола *бити* овај глас се често замјењује гласом *i*: *бїдѣм*, *бїдѣш*, *бїдѣ* (али и *будем*, *будеш*...).

5. Вокал *o* има вриједност као и у књижевном језику: *пдп*, *Бджић*, *рдг* и сл. Нијесмо нашли примјере да *o* замјењује друге вокале.

⁵ Тако је, рецимо, редукција вокала *i* у међусугласничком положају захватила углавном све босанске говоре.

Међутим, *o* се редукује или губи у позицијама типа: *ва̀кѡ*, *ова̀ко'*, *на̀кѡ* (и: *ва̀кѡ*, *на̀кѡ*) и сл., затим: у *о̀нѹ* *кѹћу*, у *о̀вѹ* *авлију* и др.

6. Вокално *p* носилац је слога у позицијама типа: *кѣв*, *цѣн*, *врба*, *ѹмро*, *са̀гро*, *на̀вро*, *ѹзврѡ* (и *ѹзврѡѡ*) *изврхао*, *оврхао'*, *прс*, *рѣа*, *трчѡ*, *рѡацкѹ*, *преврнуо*, *свр њѣга* итд.

7. Вокално *l* дало је у: *вѹк*, *сѹнце*, *жѹч*, *пѹж*, *бѹва*, *јабука*, *кѹнѣ*, *помузѣна*, *дѹбок*, али *кобѡсица*.

Вокалске групе

1. Група *a+o* (<ал, бл), по правилу, даје *o*, али се у неким случајевима и неким позицијама чува:

— *a+o>o*: *чѹтѡ*, *пѹсѡ*, *ѡрѡ* (орати и *Aquila*), *ѹзѡ*;

— *a+o>ao/o*: *зѡѡ/зѡѡ* *зѡѡ/зѡѡ* (али само *узѡчас*), *дѡѡ/дѡѡ* *прѡѡ*, али *ѡпрѡ*; али је:

— *a+o>ao*: *зѡѡва*, *рѡѡнѹк*, *заѡстати*, *заѡкупѹти* итд.

2. Група *e+o* најчешће даје *ѡ*: *пѡчѡ*, *ѹзѡ*, али и *eo*: *пѡчео*, *ѹзео*, *плѣо*, *дѣбео/дѣѡѡ*, *дѡвео/дѡѡѡ*, *пѣнео/пѣнѡѡ*, *кѹсјео/кѹсѡѡ*, али *кѹсѣла*, *кѹсело*. Само је *прѡсутра/прѡсутре*, *грѡга*, *прѡ врѡтѡ*, *прѡ тора* *преко тора'*, *прѡбрѡцкѹ* *прекобрѡдски'*, *ћѣ ѡ/ћѡј/ћѣ ћеш*; *стѣвона/стѣовна*; *ѡнѣиѡ*.

3. *a+e>a/e*: *трѹнѣс*, *дѣвѣтнѣс*, али и *трѹнаес*, *дѣвѣтнаес* итд.

4. Група *u+o* најчешће раздваја редуковано *j*, тј. *j*: *бѹиѡ*, *чѹиѹиѡ* *мѹслиѡ*, *ѹмиѡ*, *урѡдиѡ*. То је случај и са групом *o+u*: *кѡиѹ*, *ѣѡиѹ* се итд.

5. Група *y+o* се чува: *ѹзуѡ*, *скѹнуѡ*, *прѡсуѡ*, *ушгѹнуѡ* и сл.

Рефлекси старих гласова

1. Полућлас је дао *a*, увијек и у свим позицијама: *дѡн*, *врѡбац*, *мѡзак*, *даждѣвѣнѡк*, *шапѹтати*, *пѡшаљѣм*, *јѣдан/јѣдан*, *ѡсам*, *лѡко/лѡко*.

2. Што се рефлекса *jata* тиче, најзначајније је рећи то да је овај стари глас у дугим слоговима дао *ије*, а у краткима *је*, какав је случај углавном и у другим новоштоковским "јекавским говорима овога типа. Илустрације ради даћемо најкраћи преглед тих рефлекса:

ћ>ије: *млијѣко*, *дијѣте*, *вијѣнац*, *запријѣтити*,^{5a} *рѡзнијѣти*, *дѡднијѣти*, *цѡвијѣће*, *зѡвијѣре*, *сѹјѣно*, *снѹјѣг*, *бијѣло* и сл. (у свим овим позицијама *j* се редуцира у *j*);

^{5a} У оваквим случајевима код Ружичића је често дуги узлазни акценат.

ʃ > i: *вијавица, сијачица, грѝјалица, ви̋дию, с̋ю, ср̋ю, ӳжелию, п̋нию, д̋нию, см̋јати се, гр̋јати се, мил̋и* (<милѝи), *чи̋сти, сре̋н̋и/ср̋ет̋и* (и у свим сличним компарираним придејвима);

ʃ > је: *п̋јесма, м̋јесто, в̋јестица* и сл.;

ʃ > е: *мр̋ежа, гр̋ешка, вр̋ћа, ст̋арешина/стар̋ешина, р̋еш̋ење, р̋ечито, р̋е̋ћ̋и* (али *ри̋јет̋ко*). Тако је и: *пр̋енос, пр̋евоз, пр̋елаз, пр̋евој, пр̋едлог, пр̋ест̋о*, али *при̋јечац, при̋јеклад* (ри̋јет̋ко у употреби);

ʃ у Gpl: *мр̋еж̋а, м̋јест̋а, не̋ћ̋еља, з̋еленијег на̋шијег, м̋л̋ош̋јег, д̋д̋бријег*;

ʃ у DLsg: *т̋еби/т̋е̋би, с̋еби/с̋е̋би*;

ʃ у DLpl: *на̋шијема, д̋д̋бријема, д̋вијема*;

гн + ʃ : *г̋не̋в, г̋не̋ван/г̋не̋ван*, али *гни̋језд̋о*.

Од глагола *уснити* презент је *ус̋ни̋ј̋е, ус̋ни̋ј̋еш, ус̋ни̋ј̋е, ус̋ни̋ј̋емо, ус̋ни̋ј̋ете, ус̋ни̋ј̋у*.

Као што се види, ни дуго ни кратко *јат* не дају само *ије* односно *је*.

О рефлексима група: *д̋ѝ, т̋ѝ, с̋ѝ, з̋ѝ* биће ријечи код *јотовања*.

Иако не припада категорији *јата*, напоменимо да су овдје непознати облици *про̋левати, до̋левати* и сл. (увијек је *про̋ливати, до̋ливати* и слично).

Б. Консонантизам

Консонантски систем овога говора обухвата 25 стандардних српскохрватских гласова (подразумијева се, дакле, и сугласник *х*, али он живи само у говору муслиманског становништва). Међутим, као резултат новоштокавског *јекавског јотовања*, или због позиционе условљености, јављају се и *с̋* и *з̋*, као консонанти који у неким ономастичким јединицама имају вриједност самосталних фонема, иначе су алофонског карактера. Изузетно ријетко може да се чује и глас (*s*).

1. Сугласник *х*, у систему, налази се само у говору муслиманског становништва. Будући да је овај глас често супституиран другим гласовима, особито код праволавних, као и да се код муслиманског становништва не чува увијек и свуда, дајемо преглед његових вриједности, односно замјена:

а) Православни:

х се губи: *и̋љада, д̋ћу, с̋на̋а, њ̋иов* и сл.;

х се замјењује другим гласом:

x > k: *кíљада, Микáило, дáктати, пúктати, бíк, нè бик, ùзбик, рèкоқ, утèкоқ, ўзèк, мòгак, ўк⁶ ,ух!*';

x > g: *òчýг ,очух', пàстýг (и пàстýв) һàг, ðһàг, вúциjàг, úбi-jàгý, нòсàгý; напрцаг; нàшиjег, нýовиjег, ðвиjег, ðрўгиjег (и ðвиjе, ðрўгиjе), úврг, нàврг;*

x > s: *стýio* — и код православних и код муслимана;

x > ш: *шһèти*;

x > в: *ўво, ўвòр ,креста', дýвà, кўварица, кўвàти, пàстýв (и пàстýг), сýв, глúв, глúвàһ;*

x > и: *тiúio ,тихо', кiúидати, искiúидати, стрèia, чòia:*

xв > ф: *фáла, фàлиша, ўфатiти, ўфаһен.*

б) Муслимани:

Иако се код муслимана *x* јавља у систему говора, ни код њих овај глас није стабилан. Једва се нешто више чува него код православних. Код муслимана, наиме, налазимо:

мàһа ,маһеха', снàа, стрèа/стрèха, мдиjе, нýовиjе, ðвиjе;

дòчекàли си ў; Аустриjа и је прòпустiла; на тiòj вàтри; рàстовi лúг; на вру; бèар, ðһу, ðһе, ðһемо;

да из вiдiм;

кўвàти, кўвàш, рàскувàти, ўкувàти;

фáла, ўфатiти.

Код муслиманског становништва је често: *махàла, сàбàх, кàһва, двàнès хiльàдà, хiјде, хðһеш ли, хàлва, ðрàхà (Gpl), хàрàч, двà-трi сахàга, сàхàт/сàт, хàһина, терхàна, терхàница.* Примјећује се да се *x* досљедније чува у ријечима оријенталног поријекла. Но, оно се јавља и гдје му није мјеста: да *хи* вiдiм, рèһу *хим*, и сл. Наилазимо и на лексеме *хèфта/èфта* ,седмица, недjеља', *бàхча мèхлем.* Треба напоменути да само протетичко *x* у говору муслиманског становништва има фрикативну вриједност, свако друго *x* је гласно и полузвучно.

Као што смо напоменули, изговор *x* у говору муслимана и чини основну разлику између њиховог говора и говора православног становништва. Али треба истаћи да се овдје и у том смислу говор муслимана јако приближава говору православних. С друге стране, и у говору православних налази се, ту и тамо, на изговор овога гласа, особито у обредној терминологији (али је најчешће: *епитрàкиљ, Крiстòс*, но и: *рiшһанин, рiшһанство, Рiстòс*).

2. Глас *ф* у овом говору покаткад је замијењен гласом *в*, само у ређим случајевима, *вúруна, вáла ти*, али се паралелно са *в* у истим лексемама јавља и *ф*. (С друге стране, како смо видjели, *ф* се јавља и мјесто групе *xв*: *фала, уфатити* и сл.)

⁶ Уп. тако и у говору Ускока (М. Станић, *Ускочки говор I*, 88).

Налазимо: *врба/фрба, врѣштати/фрѣштати; Фѣлип/Вѣлип; фѣкѣр/вѣкѣр, вирѣѣн/фирѣѣн* мангуп'.

3. Консонат *в* нестабилан је у међувокалском положају: *чѣек, ѣо/ѣво* и сл., као и у финалном замјеничком слогу *-кви: тѣкѣ, ѣнаки/нѣкѣ* (нѣкѣ чѣек те трѣжи...).

4. Диференцијација међу гласовима *ћ* и *ћ* потпуна је и код православних и код муслимана, и о томе нема шта да се каже. У одређеним позицијама, међутим, особито на крају, ови гласови бивају замијењени гласом *ј*: *сѣнѣј, дѣј, доћи', ће ој, вѣј, овдје', нѣј, ондје', свѣ нѣј* су прѣлазили. Паралелно са финалним *ј* у већини лексема овога типа јавља се и *ћ*: *сѣнѣћ, нѣћ, дѣћи* и сл. Једино прилози за мјесто *вѣј* и *нѣј* (од *воћ, ноћ*) имају само тај лик, дакле са финалним *ј*, осим у случајевима када је која од ових лексема са партикулом: *воћек/воћекѣне/воћекѣнѣрце, нѣће/нѣћекѣ/нѣћекѣне/нѣћекѣнѣрце* и сл.

Нијесмо забиљежили ликове *кућ* и *куј*, увијек је *куд* или *куда*. Тако је и *свѣјкуд/свѣјкудѣ, нѣјкуд/нѣјкудѣ*, као и *код/кѣгод, штѣ год/штѣѣгод* итд.

5. Јасна је и диференцијација међу гласовима *ч* у *џ*, и код православних и код муслимана.

6. Сугласници *с* и *з* јављају се у свим оним позицијама у којима их налазимо у другим млађим новоштокавским говори-ма (наравно — ијекавским), те ово подручје у том смислу нема особитости. За разлику, међутим, од других говора у Црној Гори, овдје се *с* не јотује обавезно и у свим случајевима испред *јата*. Ове гласове налазимо у следећим категоријама:

с: *сѣкира, сѣме, сѣднѣк, сѣдало, сѣдѣчѣнство, сѣтовѣти, прѣседнѣк, сѣћети* (али и *сѣћети*), *сѣди, сѣдиѣо* (али и *сѣдиѣо*), *сѣла, сѣћела* (али и *сѣћела*). Али и: *Зѣсједу* да пијѣ кѣхву;

сѣтра/сѣтре, сѣтрадѣн/сѣтрадѣн/сѣтри дѣн, прѣсѣтра, насѣлак, прѣсѣк, прѣсѣчење, сѣјно, али и *сѣјно*, (само је *сѣј*);

исѣрѣти, исѣћгати (чешће: *избѣрати*);

Аналошко *с* јавља се у хипокористицама типа:

Бѣса, Миѣса, Сѣбо и сл.;

з: *изѣлица, изѣден, изѣсти*;

узѣти, узѣхати', узѣо (али је чешће: *ућѣти, ућѣо*);

изѣтра, из ѣтелине, из ѣвера, али паралелно са јотованим у оваквим случајевима јавља се и нејотовани глас *з*: *изјѣтра, из ѣтелине* итд.;

кѣзѣ/кѣћѣ/кѣзѣјѣ, козѣвина/коћѣвина/козѣвина.

Нејотовани облици се чешће срећу у говору муслиманског становништва, али се на њих наиђе и код православног, исто као што се често налази на јотовање ових гласова и у муслиманским срединама.

7. Глас *с* се изузетно ријетко среће. Забиљежио сам у Готовуши лексему *сѣпа* 'камен', а наша би се вјероватно и још

која слична. Иначе, *s* се чешће чује у спојевима типа: *отац би...* и сл., гдје је *s* добијено позиционо, тј. *s* испред звучног консонанта > *s*.

8. Код *латерала* ваља поменути *л* које се јавља на још неким просторима ијекавских новоштокавских говора (*била*, *пила* и сл.), које је можда хипокористичког поријекла, као и извјесну веларизацију *л* испред *а*, *о*, *у*: *ласта*, *лѡпѡв*, *лѡк*, *зѡлѡду* и сл., такође познату херцеговачким говорима.

9. Сугласник *ј* је, као и у многим другим говорима српско-хрватским, често редукован: *мѡіе*, *тѡдіе* и сл., па се у тој вриједности јавља и тамо гдје му није мјесто: *бѡло*, *стѡло*, *ѡмילו* и сл.

У говору муслимана *ј* се каткад чује у лексеми *немати*, у 3. лицу презента јединице: *нејма*, па је и то једна од говорних особина која диференцира муслиманско од православног становништва. Иначе, код свих становника се чује *јѡпѡт*, али и *ѡпѡт*.

Глас *ј* се губи у финалној позицији ако је испред њега вокал *и*: *ѡдбѡ*, *сѡкрѡ*, *пѡпѡ*, *зѡвѡ*, *пѡбѡ*, *пѡкрѡ* и сл., и то, како се види, у императиву, али и у међувокалској позицији — у компаративу придјева: *стѡрѡ*, *чѡстѡ*, али *чѡ/чѡјѡ*, *поштѡнѡ/поштѡнијѡ*, односно у именица: *Мѡлѡн*, *Стѡнѡн* и сл. (<*Мѡлијѡн*, *Стѡнијѡн*). У финалној позицији *ј* се чува: *дѡј*, *ћѡрѡј*, *чѡвѡј*, *нѡмѡј*, *стѡј*, *брѡј*, *чѡј*, *нѡ псѡј*, *ѡј!* и сл.

Овај глас се добро чува и у позицији између консонанта и вокала *е*: *ѡрѡжје*, *бѡчје*, *вѡчје* лѡгло и сл.

Јотованье

Навешћемо само неке појаве јекавског јотованья и јотованья лабијала у овом говору, више информације ради него што би се могло рећи да се овај говор у овоме разликује од других истога типа.

Јекавско јотованье обухвата све оне гласовне позиције које обухвата у већини ијекавских новоштокавских говора. Појава се односи на јотованье сугласника *с*, *з*, *т*, *д*, *н*, *л*, *с* испред јата. У овом погледу у пљеваљском говору стање је следеће:

с+ј: *бѡкира*, *сѡдѡште сѡдѡчѡнство*, *прѡсѡднѡк*. Тако је и: *прѡсѡк*, *прѡсѡчење*; *Сѡба*, *Бѡса* и др. (остало види код конс. *с*):

з+ј: *ѡзѡсти*, *ѡзѡден*, *ѡз ѡгѡлинѡ* (в. и код конс. *з*).

Ређе се може наићи на нејотоване случајеве, посебно код муслиманског становништва, али и у тим случајевима може се чути и јотована лексема, упоредо са нејотованом: *сѡѡгѡвѡти*, *сѡјѡдоци*, *сѡјѡдѡчѡнство*, и напоредо с тим: *сѡѡгѡвѡти*, *сѡјѡдоци*, *сѡјѡдѡчѡнство*.

т+ј: *ћѡрѡти*, *полѡћѡти*, *ћѡскобно* (али и *тѡјѡскобно*), *Шћѡпѡн*, *Сѡѡњѡвскѡ* (и *Сѡѡтѡјѡвскѡ*), али само: *тѡјѡме*, *тѡјѡшњѡ*;

ɔ+j: *ћѣд, ћѣвѣјка, ћѣтелина, ћѣсти се, нѣће, нѣће, заћевевица, ућѣнути*, али: *здјѣла, одијѣло, дјѣлови/дјѣлови*;

n+j: *Њѣмачкѣ, Њѣмац (и Нијѣмац), гњѣв, сњѣгови/шњѣгови*, али: *нѣко, нѣшто* и сл.;

l+j: *љѣпта, љѣб, љѣто, љѣтѣс, прѣљѣтошњи, вѣљѣти, жѣљѣти, пѣдљѣ/пѣшљѣ, кѣљѣно, Пљѣвља* итд.;

ʦ+j: *ћѣпаница, ћѣдило, проћѣтати, ишћѣтати*, али: *сјѣдѣљка, цвјѣтови, дијѣна* и др.;

ʦ+v+j: *ишћѣтати, ћѣтоња* (име волу) и сл.

Јотованье лабијала овдје је позната појава, али њен домет ни издалека није онолик колик је и какав је, на примјер, у ускочком говору, или у неким другим говорима у Црној Гори.⁷ Стање је овдје отприлике онакво како га је описао Ј. Вуковић у Пиви,⁸ или А. Пецо у источној Херцеговини.⁹ Овдје, наиме, кратко речено, налазимо следеће:

b+j: *бјѣсмо/бљѣсмо, бјѣжати/бљѣжати, ђбје/ѡбље*, дакле — паралелни су јотовани и нејотовани ликови. Топоними остају нејотовани: *Бјѣлѡшевина, Бјѣлѡпѣвлићи, Бјѣласица, Бјѣлашница, Збјѣво*, а тако исто и фитоними: *бјѣлѡграб, бјѣлѡјук, бјѣлѡух*, *бјѣлика* (врста растиња). Само је: *ѡбјањити се, ѡбјесити* и сл.;

n+j: *пјѣсма/пљѣсма, пјѣсник/пљѣсник, пјѣшкѣ/пљѣшкѣ, пјѣна/пљѣна* и сл. У топонимији је *Пјѣшѡвци, Пљѣшивица*, дакле, без промјена, тј. јотовања или дејотовања;

v+j: *вјѣтар, вјѣра, вјѣренѡк*, али, истина доста ријетко, и: *вљѣтар, вљѣра, вљѣренѡк* и сл. Дакле, и оваје се јављају нејотовани и јотовани ликови, при чему у споју *v+j* превагу имају нејотовани примјери. Само је: *Вјѣра, Вјѣтернѡк, Вјѣтерница*. Јавља се и спрег *двјѣста* и *двљѣста*, и *дљѣсти*;

m+j: *мјѣсто/мљѣсто, мјѣрѡч/мљѣрѡч, мјѣсѣц/мљѣсѣц, мјѣјур/мљѣјур*, али само: *тѡмјан (и тѡмјан), грмјѣти*.

Дакле, нејотовани ликови у спојевима *лабијал+j* у говору Пљеваља имају извјесну превагу над јотованима, премда би за сигурнију тврђу требало прибавити знатно више материјала.¹⁰

Крајњи консонанти у овом говору остају непромијењени, тј. нема обезвучавања крајњих звучних сугласника како се то дешава у неким другим говорима у Црној Гори, или другдје. Овдје промјена крајњег сугласника може настати само у тзв. асимилационим позицијама, тј. у сандхију: *пѡг кућѡм* и сл.

⁷ Шире о томе види у мом раду *Јекавско јотованье лабијала у говорима Црне Горе*, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 7/1, Бгд 1981, 57—63.

⁸ Уп. Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, 38.

⁹ Уп. А. Пецо, *Говор источне Херцеговине*, 87—88.

¹⁰ Ни Г. Ружичић нам не даје довољно материјала, јер је његова грађа усмјерена према акценту.

Неке консонантске групе

1. Старе групе *ст'* и *зд'* дале су *шт* и *жд*: *ѡгњѡште*, *смѣтлѡште*, *пратиати*, *пушати*, *пуштѡн* (и *пуштиѡн*), али само *пуштиѡница*, *распуштѡница*, *крштѡн*, *коштѡнав*, *коштѡница*, *вѡштѡнѡ*, *мѡждѡнѡ*, *даждѡвѡнак*, *ѡждѡти*, *звѡждѡти*, *приждѡти*, *изаждѡни* и др. У финалној позицији отпада други сугласник из споја *ст*, *шт*, *зд*: *кѡс*, *приш*, *крс*, *вјѡш/вљѡш*. Такав је случај са финалним консонантом уопште у овим групама: *чврс*, *влас*, *власт*, *мас*, *прѡз* и др.

2. Судбина група *нс*, *нш*, *нч*, *нт*, *нк*:

нсѡ, *нсѡћѡ*, *нсѡглав*, али: *нсѡвѡти/сѡвѡти*, *сѡвка*, *лѡнсѡти/лѡвсѡти*, *тѡвсија*;

шѡница, *шѡничнѡ*, *љѡшиѡ/љѡвиѡ*;

чѡла, *чѡлиѡ*, *кѡпча/кѡвча*;

тѡца, *лѡпта*;

клѡпко/клѡвко/клѡфко.

3. Однос *п* и *ф*: *сѡфра*; *сѡпѡн/сѡфѡн*, *сѡфѡна*, *клѡфко*.

4. Однос *ж* и *р*: *мѡрем*, *могѡ'*, *мѡре*, *мѡремо*, *мѡрете*, *нѡ морете*.

5. Позиција *ѡ* у санѡхију: *ка смо пѡшли*, *кѡ ћѡш дѡћ*, *кѡт кућѡ*, али: *код ѡбла*, *кад је дѡшѡ* итд., дакле — испред *с* и *ћ* се губи, а једначи се по звучности са почетним безвучним сугласником наредне ријечи.

6. Група *мн* каткад прелази у *мл*: *млѡго*, *млѡзина*.

7. Група *ћн* некад прелази у *тњ*: *срѡтњѡ/срѡтње*, али: *нѡтњѡ/нѡћнѡ*, *кѡтњѡ/кѡћнѡ*, *кѡтњѡница/кућѡница*.

8. Старе групе *јт* и *јд* дале су *ћ* и *ћ*: *дѡћи*, *сѡћи*, *дѡћи*, *дѡћѡм* и сл., али у говору муслиманског становништва може се чути и облик *дѡјдѡ*, *дѡјдѡ* и сл., премда је то доста ријетко.

В. Акцент

Већ смо казали да пљеваљски говор има четвороакцентски новоштокавски систем. Почетком тридесетих година овог вијека тај систем успјешно је проучио Гојко Ружичић,¹¹ рођени Пљеваљак, па се ми на акценту нећемо дуже задржавати. Напоменућемо, само, да Ружичићева грађа показује углавном и данашње стање акцента у овом говору, иако је од њеног прикупљања прошло шездесетак година. То је, свакако, доказ да се промјене у језику не дешавају ни брзо ни лако. У периоду од Ружичићевог испитивања пљеваљског акцента десиле су се крупне друштвене промјене у овом крају: усељено је ново становништво, од малешне касабе израстао је град, који је постао

¹¹ Г. Ружичић, *Акцентски систем у пљеваљском говору*, СДЗБ III, 115—176.

индустријски центар, села су измијенила своју структурну слику. Највећи број досељеника у овај крај је дошао са дурмиторског подручја, особито у сама Пљевља и у југоисточну страну општине (Косаница, Оцак, Премћани, прије свега). На тај начин новодосељеници нијесу мијењали слику говора, па је шема акцената задржана и она изгледа:

Акцент	Једносложне ријечи	Почетни слог у вишесл. р.	Унутрашњи слогови	Завршни слог
˘	+	+	—	—
˙	+	+	—	—
˘˘	—	+	+	—
˙˙	—	+	+	—

Дакле, стање је као и у књижевном језику: једносложне ријечи имају само силазни акценат, први слог у вишесложним ријечима може имати било који од четири акцента, други и остали унутрашњи слогови могу имати само узлазне акценте, док финални слог не може бити акценатован.

Изузетака нема у систему, но у појединим лексемама их може бити, али се ти изузеци могу односити само на унутрашње слокове и на завршни (тј. у унутрашњим слоговима може се наћи и силазни акценат, нарочито у новим ријечима, унесеним из књижевног језика, свакодневне комуникације, са радија или телевизије, нпр. *студѐнт, телевизија* и сл.).

Квантитет се може јавити само на послужеакценатским слоговима.

Ружичић је упоредио акценат пљеваљског говора са Вук-Даничићевим системом и нашао је извјесне, али не битне, разлике. Оваје о тим разликама ми, међутим, нећемо говорити. Нећемо детаљније говорити ни о разликама између акцената које је забиљежио Ружичић у односу на данашње стање (а читаоце упућујемо на Ружичићеву студију). Рећи ћемо само нешто о акценту глагола и о преношењу акцента на проклитику, и то о односу ових категорија између Ружичићевог материјала и данашњег стања. То ћемо показати низом примјера:

Ружичићеви подаци*	Данашње стање
дајѐм	дајем/дајѐм
йзаспѐ, ђаспѐм, започнѐм,	йзаспѐм/изаспѐм, започнѐм,
прѐпочнѐм прѐузмем	прѐпочнем,
йграти	прѐузмѐм
држѧг, трчѧг, бђјѧг	йграти
бјежѧше, бјежѧсмо	држѧг/држѧг, трчѧг, бђјѧг

* Узето са више мјеста из Ружичићеве расправе.

стрићи, ђстриже
 пйти, пѡпи (аор.)
 сѡбра, йзли, ѡпра
 вјѣнча, лйста (аор.)
 вѡнтати се, кѡртати се,
 кѡрвати се, прѡвдати се,
 сѡнчати се,
 мѡнчити се, рйнтати,
 штѡмпати

бјѣжѡше, бјѣжѡсмо
 стрйћи, ѡстриже/ѡстриже
 пйти, пѡпи/пѡпи
 сѡбра, изли, ѡпра
 вјѣнча, лйста
 вѡнтати се, кѡртати се,
 кѡрвати се,
 прѡвдати се, сѡнчати се,
 мѡмчити се/мѡнчити се,
 рйнтати/рйнтати,
 штѡмпати

Разлике су могуће због промјена које су настале у говору, али није искључен ни утицај литературе на Ружичића. нарочито у неким облицима глагола. У осталим категоријама ријечи знатно су мање разлике између Ружичићеве грабе и данашњег стања.

Премјештање акцента на проклитику у овом говору је изразита појава, а обухвата и старо и, нарочито, ново преношење. Зато ћемо дати кратак преглед тог преношења:

Презент:

нѣ убијем, нѣ пролијем, нѣ попијем, нѣ превијем, нѣ откријем, нѣ сашијем, нѣ обујем, нѣ изујем, нѣ умијем, нѣ ваљам итд.

Тако је код Ружичића. Данас је, међутим, у овим типовима најчешће кратки узлазни акценат задржан на основној ријечи: *не прѡлијем/не прѡлијем/не пѡпијѣм* итд., и врло често са дужином на *последњем слогу* основне, акцентоване ријечи. Што се негације тиче, данас је она најчешће акцентована, и то обично кратким узлазним акцентом: *нѣ могу* (ребе *не могу*), *нѣ идѣ*, *нѣ идѣ*, *нѣ теглѣ*, *нѣ пјевѡ*, *нѣ море/нѣ море*, *нѣ знѡм/нѣ знѡм*, али: *нѣ даде*, *нѣ дѡђе*.

Остале проклитике:

у: у вѡј кући, у шуми, у Пљѣвља, ѡ Пљѣвљима, ѡ шуму, ѡ Никшићу, ѡ Жабљѡку, ѡ фабрици, ѡ блато, ѡ маслу, ѡ мѡј рѡд, у мене, у нѡ, у цркви/ѡ цркви; ѡ брдо, ѡ пољу;
 али: у Сивцу, у Њѣмачкѡј, у Њѣмачкѣ.

Како се из примјера види, на проклитичку ријеч преноси се силазни акценат акцентогене ријечи.

код: код мене, код њега, код чесмѣ, код кућѣ, али код Гавра, код Јована и сл.;

и: и јѡ, и мене, и њега, и тѣ, и тѡ, и ѡн, и срце, и овѡј, и сад, и Радоша, али: и тѣрскѡ вѡјска, и бѣдѣ, и ѡна/и ѡна, и тѡкѡ, и вѡда;

из: из Тузлѣ, из Пљѣвљѡ, из ѡвогѡј;

уз: *уз ватру, ус Трлицу, узà стрāну, љзā њ, али уз ријèку, уз брдо (и љз брдо);*

нис: нїз бāичу, нїз Долове, али нис планину;

на: нà сабāх, нà Гајинāма, али: на àвлију, на вāроши, на пџсџ, на сāхрану (забиљежено код правосл. информатора);

од: ђд годинē, ђд млаћēга, ђ стрāха, али: од свђјтē, од мђије синђвā;

до: дђ удајē, дђ Жабљāка, дђ Пљевāљā, дђ Никшића, али до Тїтогрāда, до Београда, до Зāгреба, до планинē, до овāцā;

по: пђ Пљевљима, пђ шумāма, пђ трї дāна, али: по пўту, по планинама;

за: зā удају, зā продају, зā исплату, зā пут (:за пўта), зā пāс, зā нџс, зā нāс, зā вāс и сл., али: за зїму, за прђљеће (но: зā јесēн), за дрўштво итд.;

да: да љдēм, да пїјēм, да љнесē, да прђћерāш;

преко: прекђ улицē, прђ кућē, прђ Гарē, прекђ мене/преко мēне.

У проклитичкој позицији акцентоване ријечи, најчешће када су у питању бројеви, акценат те ријечи се мијења: *двā пўта* (иначе је *двā*), *трї године, седāм стотїнā, девђт љљадā*. Тако је, наравно, и *једāнпўт, двāпўт, трїпўт, четирїпўт* и сл.

II. ОБЛИЦИ

Именице

Именица *кāмēн* мијења се по другој врсти: *кāмена, кāмену* итд. У множини је: *кāменови, кāменђвā/каменђвā, каменђвима*, збирно: *кāмēње, кāмēњи*.

Именице *гр̄м, плāм* имају множину *гр̄мēње* (и *гр̄мље*), *плāмēње*, у збирном значењу, али се јављају и ликови *гр̄менови, плāменови*.

Именица *дāн* има множину *дāни* (и *дāни*); облик *дне* задржан је као остатак у називима празника: *о Пђтковуднē о Јђвањуднē* и сл.

Именице *пђгāн* и *крђв* су женскога а *рāт* мушког рода.

Два лика и два рода у Нсг има именица *звїјер* (м.р.) односно *звїјере* (ср.р.), а у сингулару промјену по другој врсти: *звїјерета, звїјерету*. Множина је *звїјери-звїјерї-звїјерима* итд., суплетивно: *звїјерима* итд., суплетивно: *звїјерāд-звїјерāди-звїјерāдима* итд.

Именице *прђшиће, рāшиће, стїјење* мијењају се као *сђло-сђла* итд., наравно — са својим акцентом.

Немају суфикс *-ин* именице типа *Цїган, Чївуг, Бїгар*, али у промјени се и он јавља: *Цїгана/Цїганина, Чївуга/Чївугина, Бїгара/Бїгарина*.

Вјероватно под утицајем суфикса *-е* код хипокористика типа *Миле* јавила су се хипокористичка образовања са тим суфиксом од *Боро* и *Владо*, па оваје превагу имају хипокористички *Боре* и *Владе*. Хипок. *Миле* је најчешће од *Милан* и сл., а *Мило* је (и то изузетно ријетко) само од *Милорад*. Промјена је: *Боре-Бора-Бору, Миле-Мила-Милу* итд.

Номинални ликови су: *Василије, Вилотије, Димитрије, Милотије, Танасије*, али: *Гаврило, Данило, Добрило, Манјоло, Микаило, Момчило*, но: *Вукола, Секула*. Промјена је: *Василије-Василија-Василију, Вилотије-Вилотија-Вилотију* итд., и: *Вукола-Вуколѐ-Вуколи, Секула-Секулѐ-Секули*, тј. као код именица ж. рода на *-а*.

Вокатив јединине неких именица:

м.р.: *Милоше, Радоше, Уроше, гдсподаре, ћевере, командире, сѝкретаре, старче, царе*, али: *краљу, пању* и сл.;

ж.р.: *Милице/Милица, Јанице/Јаница, Драгице/Драгица Ханумица/Ханумице*,; *Босо/Босе, Косо/Косе, Маро/Маре*, али: *Бѐбо, Јѐлисавка, Јѐфимија, Јѐфо (:Јѐфа), Јѐванка*. Наравно, све ове именице у Нсг имају *-а*.

Датив сингулара: *Јѐванци, Милѐјци, Раѐѐјци*. Изузетно ријетко се јављају непалатализовани ликови (*Јѐванки* и сл.). Тако је и: *Јѐванчин*, али и *Јѐванкин, Милѐјкѝн, Раѐѐјчѝн* и *Раѐѐјкѝн* итд.

Инстр. сингулара — м.р.: *пѝтем/пѝтом, нѝжем/нѝжом, мѝжем/мѝжом*, али: *гѝњем, иманѝем, Крѝвѝцем* (през.), *Зѝчевѝњем*; ж.р.: *с кѝрѝм/су шѝѝрѝм/са шѝѝрѝм, са смрѝну* итд.

Генитив плурала. — м.р. *зѝба, брѝва, црѝвѝ, мѝшѝвѝ*; ж.р.: *вѝјскѝ, свѝдаба/свѝдѝбѝ смѝтња/смѝтњѝ, кѝстѝ/кѝстију, гѝстѝ/гѝстију, нѝктѝ/нѝктију/нѝкѝтѝ/нокѝтѝ, прѝстѝ/прѝстију прѝстѝ*.

Датив, инструментал и локатив плурала: *тѝлѝдима, пѝлѝдима, јѝнѝдима, јѝрѝдима, кѝњима, љѝдима*. Изузетно ријетко може се чути и наставак *-ма*: *тѝлѝдма, јѝнѝдма, кѝњама*, али *људма* никада.

Код једног информатора у Пљевљима (Муслимана) забиљежили смо конструкцију: *Ништа ѝни с граѝаном нѝсу имали...* (в. у текстовима, код информ. Коштовића). Трагали смо за облицима типа *с граѝаном*, али их код других информатора нијесмо нашли.

Замјеничко-придјевска промјена

Код замјеница у дативу множине имамо скраћене облике *нам, вам* (нијесмо нашли облике *ни, ви*), у акузативу мн. је: *нас, вас* (једанпут смо записали *не*, али се ликови акузатива *не, ве* по правилу не чују). Тако је и *овај, онај*, али се јављају и ликови акузатива *ѝви (ѝвѝ чѝек), ѝни*.

Скрећемо пажњу и на следеће облике:

Gpl: *дџијег, њџовијег, лџјенијег, дрџијег* и сл.

DlPl: *дџијема, дрџијема, понесенијем* итд.

О компаративном завршетку *-ији (>ū)* већ смо говорили. Завршеци бројних именица су *-ина* и *-ица*: *седмина* и *седморица*, *десетина* и *десеторица* и сл.

Само је: *двдја, трдја, четвора кдла, двдје, трдје, четворе пднтоле*, али *двдје вдлвдја*.

Глаголи

Очувани су сви глаголски облици осим глаголског прилога прошлог, који има остатак у изразима типа: *Рекāvши ја њџму*,¹²

Док ти он мени *рекāvши* (= рећи ће, у приповиједању). Очуван је и облик *бџвшџ/бџвшџ*.¹³

Инфинитив чува своје завршетке *-ти* и *-ћи*, као и у већине херцеговачких говора.¹⁴

У првом лицу једине презенте поред облика *оћу, могу* и *вићу* од глагола *моћи* јавља се облик овога лица *мдрем*, и у *негацији нџ морем*.

У говору муслиманског становништва глаголи VI врсте у трећем лицу множине презенте имају наставак *-у*: *бјџжџ, ддлазџ, ндсџ, кдсџ, трдџ* итд., али је то особина само најстаријих становника.

Глаголи са завршетком основе на *-г* и *-к* у 3. лицу мн. презенте, као и у имперфекту имају палатализоване ове консонанте: *стрџжџ, пџчџ, сџчџ* (покаткада и *сџкџ/сијџкџ*), затим: *стрџжијдџ, пџчијдџ/пџчијдџ, сџчијдџ/сџчијдџ*.

Овдје имамо футур II типа *јзмогнџм, јшћеднџм/јшћенџм*, као и *јзнесџм (се)* и сл.¹⁵

Прилози

Ово је говор чије прилоге карактерише богатство партикула за које не зна, не макар у тој мјери, ни једно друго подручје у Црној Гори. Изузетно је мали број ријечи ове категорије које не могу имати партикулу. Зато ћемо дати општији преглед ових ријечи, наглашавајући творбено богатство партикула:

¹² Уп. тако и у говору Колашина (М. Пијурџица, о.п. 171). Ускока (М. Станић, *Ускочки говор II*, 116), Пиве и Дробњака (Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, 73).

¹³ Тако је и у ускочком говору (М. Станић, *Ускочки говор II*, 93).

¹⁴ Исто, да не наводимо дрвну литературу.

¹⁵ Такви облици су непознати у говорима старе Црне Горе.

мјесто: *оће, воће, овоће, воћекā, воћкā, воћекане, воћекār, воћекārце*;

оиће, ноће, онћекане, бићекаре, бићекарице/оићекāрице, ноћекā/ноћекā, ноћекане, ноћекар, ноћекарце (и сл. морфол. и акц. комбинације);

ној и *вој* су без партикула;

о̀вамо, в̀амо, а̀мо, овамо́ка, овамо́кане, вамо́ка, вамо́кане, вамо́карце/вамо́карце и сл. комбинације; дакле — само је *амо* без партикуле;

о̀намо, н̀амо, онамо́ка, онамо́кане, онамо́карце/онамо́карце и сл. само је *намо* без партикула;

та̀мо, тамо́ка, тамо́кане, амо́каре, тамо́карце и сл.

вријеме: *јуче́, јуче́р, јуче́рак, јуче́раке; јесена́с, јесена́ске, ље́тос, ље́тоске*, без партикула су: *су́тре, прису́тра/просу́тре, ла́ни, оно́мла́ни, та́ноомла́ни, зи́мус* (али се чује и *зиму́ске*).

Увијек је о *По̀кладāма* (не о *Поклада*), о *Јо̀вању́дне/о Јо̀вању́дне /Јо̀вању́дāну, о Арāнђеловдāну*;

начин: *ва̀ко/о̀вако на̀ко/о̀нако, седе́ћи/седе́чкē, клече́ћи/клече́кē стоје́ћи/стоје́чкē/стоје́чкē/стоје́* итд.

III. НАПОМЕНЕ О СИНТАКСИ

Овај говор припада епски развијеним говорима, са веома богатом фразеологијом, коју краси богата, неријетко архаична лексика.

Падежни систем је развијен, а значења облика јасно су издиференцирана. Нема мијешања акутазива и локатива у конструкцијама гдје су глаголи мировања. Међутим, као и у многим другим нашим говорима, и овдје је оруђник помијешан са социјативом, па имамо: *дрем с рāлом, ко́сим с ко́сом, ко́пам с мо́тиком* и сл. Нема, међутим, супротне појаве, тј. губљења предлога *с* у социјативу.

Јавља се конструкција *за+генитив*: *Узми за ће́цē, Бетели на није добра за телāди, Није он за војскē* и др.

Јасан је циљ у конструкцијама *по+акузатив*: *Иди по њега, Пошо́ је по доктора, Оде на пијацу по поврће, Или по млијeko* итд. Како се види, ова конструкција је увијек везана са облицима глагола *ићи*.

Ријетке су конструкције гдје су глаголи кретања *за+акузатив*. Овдје је по правилу: *Идем у Пљевља, Пошо́ је у Београд, Оћемо ли у Тигоград?* Нови је нанос *за+акузатив*: *Оде за Срајево*.

Посесивна конструкција *у+генитив* је нормална: *у њега, У њега мoреш свāшто наћи, У њик поћи, даће ти, У Амице́ је лијепа фамилија, Била је ја́та у Тањевића́ (= за Тањевића).* Но, јавља се и напоредна употреба овога предлога са предло-

гом код у оваквим конструкцијама: *Живно сам код Владислава/Живно сам у Владислава*, *Пошћ је код Радисава/Пошћ је у Радисава*.

Необичне су, али честе, конструкције типа: *Збрица је се ђдала*, *Он је се нарадио*, гдје је скраћени облик глагола *јесам* испред повратне замјенице.

Нема конструкција које се могу наћи у неким другим говорима Црне Горе у којима се повратна замјеница налази испред облика глагола *бити*¹⁶ (тип: *ја се бих поносио*).

Синтакса овога говора носи такво богатство конструкција, односа и значења да би било изванредно значајно правити магнетотеку живог говора, макар се и не правиле монографије. Ту је богатство падежних односа, у предлошким конструкцијама или у тзв. слободној употреби, мноштво значења глаголских облика, раскошна фразеологија, функционална употреба развијене лексике, нарочито сточарске, дијелом растарске, шумарске и ловачке.

IV. ИЗ ЛЕКСИКЕ

Лексика овога говора обилује оријентализмима. То се у првом додиру са овдашњим говорницима запажа, особито у говору муслиманског становништва. С обзиром на историјске и географске услове, богата је и лексика сточарства, земљорадње, лова, шумарства, старих сеоских заната (ткање, обрада дрвета и др.). Чува се доста старе лексике, нарочито везане за основна занимања становништва у прошлости. Та лексика, међутим, убрзано нестаје, па треба правити програме за њено прикупљање.

Навешћемо само мањи број старих или оријенталних лексема које су у свакодневној употреби на цијелом простору овог говора: *ђја* — да, потврдна ријеч (уп. код Шкаљића у др. значењу, са акц. *аја*),¹⁷ *алчак* — мангуп, спадало (уп. Шкаљић, 86, даље: Шк.), *алчак* — мангуп, спадало (уп. Шкаљић, 86, даље: Шк.), *амица* — стриц (Шк., 94), *анатџмљак* — ђаво, **арџмија* — хајдук, разбојник; несташко (и код правосл. и код мус.), (Шк., 313), *асул* — миран, уређен, устројен (о коњу) (Шк., 102, у др. значењу), *баскија* — жиока, дуга мотка на огради (Шк. 121), *багџал* — разбијен, уништен, без вриједности (Шк., 125), *бџели* — потврдна ријеч, у значењу: да, заиста (Шк., 135), *без-*

¹⁶ То се редовно јавља у говорима Зете и Љешкопоља (уп. М. Пешикан, *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, СДЗБ XV, Бгд 1965, 209—210; Д. Ђулић, *Преглед главнијих особина говора Зете*, ЈФ XXXIII, Бгд 1977, 282).

¹⁷ Сви турцизми и остале лексеме оријенталног поријекла упоређени су са Шкаљићевим подацима у речнику *Турцизми у српскохрватском језику*, Сарајево 1966.

бѣли — појачано *бели* (Шк., 140), *бѣш* — празан, без садржаја (Шк., 149), *брѣма/брѣменица/брѣменица* — дрвена посуда за ношење воде, пљосната, са два дна, *вѣкѣиле* — некад, у своје вријеме (Шк., 637), *валутица* — већи камен, тежине од 1 kg до оне коју човјек може подићи, *варѣника* — слатко млијeko, *гавѣлати* — тешко се кретати, *гѣбет* — човјек лоша карактера (Шк., 291, у зн. 'оговарање'), *грѣдом* — прил. успут, узгред, *грушавина* — густо укувано млијeko (Шк., 292 — *грушалѣма* 'друша, млијeko од отељене краве'), *грѣња* — чангризало, *дѣбе* — мала дрвена посуда у којој чобани носе сир или кајмак (Шк., 208), *дѣводак* — дијете које жена доведе у други брак, *дѣвица* — дјевојка (није дем. нити хипокор.), *ѣно* — узвик, позив за скретање пажње на нешто, *ѣфта* (*хѣфта*) — седмица, недѣља (Шк., 325, има (х)ѣфта), *ѣрам* — простирач за кревет, изаткан од вуне (простире се преко сламарице), *ѣшѣилѣти* — тражити; намјерити, наумити; пронаћи, сазнати, *ѣко* — тек (темпорално), *кѣйтица* — признаница, потврда, недугица, *кѣра* — кћер (често пејоративно), *кѣдѣти* — чистити, одстрањивати ђубре или снѣг, или други какав нанос, *кѣтина* — снѣг на гранама, *кѣница* — месо спремљено за зиму; клање стоке с јесени, *кѣтар* — стог сијена, *кѣтула* — сукња (од куповног платна), *л/лѣ* — узвик чуђења (Л, што љради!), *љуска* — јаје, *мѣзија* — нешто тврдо као челик; снажан човјек, *мѣл* — иметак, стока (Шк., 444), *мѣћа* — маћеха, *мѣва* — воће (Шк., 466), *нѣна* — баба, стара жена уопште (Шк., 491), *дѣрамница* — торба која се носи преко рамена, *огривѣшити* — остарити, онемоћати (према *гријех?*), *помѣгати* — тражити помоћ (Пѣмѣже нѣко у сѣлу, напалоше му вѣци стѣку), *прѣштац* — мотка у оградѣ, пободена у земљу, за њу се привезују баскије; груб штап, мотка уопште, *прѣшиће* — ред проштаца у оградѣ, или мотке припремљене за ограду, *разумити се*, — ѣм се — замјерити (Нѣмѣј нам се разумити, сирѣтиња смо). *рѣда* — камен, стијена (уп. хрид, хридица), *сѣдс* — свастика, *сѣнија* — округла трпеза (Шк., 566), *сѣфра* — трпеза, синија; ручак за званице — поводом свадбе, славе, сахране и сл. (Шк., 568, прво значење), *срча* — стакло (Шк., 571), *тава/тава* — тигањ (Шк., 603), *тѣкне* — корито (Шк., 607), *трѣбља* — трѣба, ролна (планина, папира и сл.), *ѣаса* — земљана или дрвена посуда која има функцију тањира (Шк., 184), *фрнѣница* — пречка на опанку (од опуте или канапа), *чѣмбер* — бијела (ријетко друге свијетле боје) марама коју жене и девојке носе на глави, *чѣра* — дјевојка, (од *кѣра?*), *ѣѣпа* — вунена сукња, *шѣндѣрити се* — изгледати утучено, болесно, лоше се осјећати (уп. Шк. *шѣндѣрити се* 'ожалостити се, озловољити се'), *шѣмњѣк* — одметник, хајдук; човјек који живи у шѣми.

У називима насеља поред старих именована имамо и богат репертоар новијих, већином словенског поријекла. Мотивација је различита: називи су добијени према антропонимима,

према фитонимима, зоонимима, хидронимима, према боји и сл. Многи ојконими су апелативи, или апелативског поријекла, док се мотивација једном дијелу имена насеља не може једноставно разазнати. У таквим случајевима су потребна етимолошка трагања. Да бисмо боље освијетлили лексичку слику овог подручја, наводимо имена пљеваљских насеља (по административној подјели општине у попису 1981), класификована према мотивацијама:

а) Насеља која су имена добила према антропонимима: Аљићи, Бельковићи, Бјелóшевина (уп. м. име Бјелош), Бòгешини, Бòљанићи, Бòшчиновићи, Бўрићи, Вилићи, Влá(х)овићи, Вукшићи, Драгаши, Дўрутовићи, Бўрђевића Тара, Жидовићи, Зекавице, Зòрковићи, Јакупов Грòб, Јáовићи, Ковáчевићи, Котлáјићи, Лèово Брдо, Мари́нац (< Маријинац?), Ма̀цери, Ми́јаковићи, Ми́лаковици, Милу̀нићи, Миру̀нићи, Мо̀шевићи, Мрчићи, О̀тиловићи, Пу̀шањски Дó, Ра̀досавац, Ра̀бевићи, Ср̀данов Грòб, Стáнчићи, Стрá(х)ов Дó.

б) Насеља која су имена добила према фитонимима: Бòбово (како услова за гајење боба, односно грашка, нити пасуља, овдје нема, име се може везати и за апелатив *бобија* „страна брда“; бобовска села су распрострајена по странама на пади нама Љубишње), Бòрова, Бòровица, Вишњица, Врба, Врбица, Дубац, Јáбука, Јáгодња, Јáсен, Лијеска, Љу̀тићи, Пòдборова, Рўјевица, Тр̀новице, Цер̀овци, Цр̀нобòри, Шљивáнскò.

в) Насеља која су имена добила према зоонимима: Вй̀дре, Голу̀бивиња, Кòзице, Кўкавице, Ор̀ља, Шљў̀ке.

г) Насеља која су имена добила према хидронимима: Вòднò, Врў̀ља, Пòтоци, Бла̀тина. У ствари, овдје су у питању колико воде толико и апелативи, с тим што они упућују или на воду или на подводно земљиште, па је могуће рећи да су хидроеконими.

д) Насеља која су имена добила према боји: Мр̀чево, Тмá̀јевац, Цр̀ленице, Цр̀ни Вр(х), Цр̀нò Брдо.

е) Насеља која су имена добила према апелативу: Брв̀еница (уп. брвно), Бр̀да, Бў̀јаши, Виј̀енац, Глибáћи, Гòрњè Сèло, Гра̀дац, Гра̀дина, Дубòчица, Дў̀брава, Дў̀жице, Зèница, Јў̀гово (може бити и од антропонима, према Југ), Кáтў̀н, Кòвáч, Комѝни, Кòсаница/Кòсаница//Кòсеница/Кòсеница, Кòт̀лине, Котá̀рац, Кòшаре, Кр̀шевине, Лў̀гови, Мè̀љак, Мр̀зовићи, Опра̀веница, Ошак, Пá̀кала, Пá̀јеш, Пá̀јешевина (= ћела, у ствари — брдо голо при врху), Пљè̀вља (чује се, али ријетко, и Пљè̀вља), Пòткрá̀јици, Пòтпè̀ше, Пòтр̀лица, Прòш̀ше/Прòш̀ше, Рў̀дница, Сèлац, Сè̀лишта, Стрá̀жица, (Тá̀слица, турски назив за Пљè̀вља, уп. турско *Taşlice* „каменица“, *taşlı* „каменит“, *taşlice* „мало каменит“, Шк., 602), Твр̀даковићи, Чá̀рдáк, Шè̀вáри/Шевá̀ри.

Предлог+апелатив: Зá̀бр̀ше, Зá̀главак, Зá̀сèље, Зá(х)ў̀м, Пò̀блаце, Пò̀дборова, Пò̀тковáч, Пò̀тпè̀ше, Прѝсоје.

е) Насеља у чијем имену нема довољно јасне мотивације: Бунетина, Бушње, Вајково, Вајрине, Вашиково, Војтина, Геуши, Глјисница, Готовуша, Грево/Грево, Буле, Збјево, Калушићи, Какмуже/Какмужи, Клакорине, Кордовина, Кржава, Крће, Крупице, Крушево (круша крушка?), Маоче, Матаруге, Металка, Моранице, Моћевац, Нанге/Намге, Лабана, Левери/Левери, Лесер-Тара (информатори кажу да се раније могло чути Хефер-Тара), Луца, Пауче, Петине, Плањско, Прачица, Премћани, Пре(х)ари, Обарде, Рабитље, Ромач, Сирчићи, Сречање, Уремовићи (можда према презимену Уремовић), (Х)дјевина, Чаван, Черјенци, Честин, Шула, Шумани.¹⁸

Како се из података види, највећи дио назива је словенског поријекла, а запажа се врло мало учешће оријенталних елемената. То је, свакако, резултат чињенице што нема ни једног већег насеља на подручју општине које је у прошлости било насељено само муслиманским становништвом. С друге стране, у селима није било турских гарнизона, а насеље Плевља убрзо по освајању овог подручја од стране Турака имало је становништво обје конфесије, углавном с бројнијим православним. Не можемо рећи какве податке би нам дала микротопонимија, али је очито да и њену апсолутну већину чине словенска имена.

Научни, а и уопште културолошки разлози говоре о хитности испитивања комплетне лексике овог подручја, у оквиру тога и цијеле ономастичке грађе. Уколико се то хитно не учини, нови начин живота утријеће непроцјењиво језичко благо плевљаског краја.

V. ТЕКСТОВИ

1.

О УДАЈИ

Некѣ се краље, некѣ мајке давале, дчеви, рѣд^нтељи, некѣ се краље, бѣгоми. Прѣко некѣ вѣзѣ се догѣвѣри, кажѣ: у тѣ ћу дѣба изаћи, дѣбѣ некѣ од момковѣх, тѣкѣ је тѣ било. А и удавали су рѣд^нтељи... Сама, додѣшѣ, нѣкад нѣје ишла, што нѣ би некѣ дошѣ... Нѣје бѣвало свѣба, дбично су се фѣно слѣгали...

Пѣшаљѣ некѣга^ј, и запросѣ дѣвѣјкѣ и рѣд^нтељи је дѣданѣ, и дѣна^ј... Онај кѣи је прѣсиѣо ѣмѣ је ѣме, тѣ је бѣиѣ кѣдош.

¹⁸ Навели смо само имена насеља која имају статус села или дијела града према административној подјели општине (што значи да би списак насеља био знатно већи да су узети и засеоци и групе кућа које имају посебне називе). Акцент је провјерен код аутентичних информатора.

Он је трѣбѣ да пренесѣ од мѣмка дјевѣјци и од дјевѣјкѣ мѣмку, да јави. Тѣ ти је кѣдош бѣио. Он би најпрѣиѣ њѣнимѣ проговѣрио, па ѣко нѣ би дѣли, ондѣ ѣн с дјевѣјкѣм на сѣмо, договѣра се с дјевѣјкѣм, и фѣлио би мѣмка, фѣли мѣмкове, па штѣ е дѣ е... Јѣ сам рѣбѣна у Пљѣвљѣма. Дѣшла сам ис комшилука, за комшију се ѣдѣла... Имѣла сам старѣју сѣстру. Нѣс је бѣло пѣт сестѣра, пѣудѣле се, и нѣс је двѣѣ ѣстѣле, мѣѣѣ — сѣстра ѣ ја. И ѣвѣј мѣј мѣж што је бѣио, ѣн бѣио испѣсио јѣдну дјевѣјку. Мѣјка му бѣла ѣмрѣла и сѣстра му испѣсила дјевѣјку, Сѣлимѣ (што је од ѣвѣ Дѣјѣ мѣјка бѣла, Сѣлимѣ). И ѣна вѣѣла, ѣбѣѣли је рѣдѣтеѣи, бѣгѣнисѣла тѣгѣ мѣмка и кѣћу, и свѣ тѣ, и ѣна прѣмѣла тѣј њѣгѣв прѣстѣн, бѣѣг, и ѣмѣла мѣмка кѣга је рѣниѣ глѣдѣла, пѣд годѣнѣ се са њѣм, са Сѣдѣком, глѣдѣла. И кѣд је ѣна, сѣстра, кѣзѣла мѣме, Осмо се звѣо, рѣко: мѣн се тѣ нѣкѣко нѣ спѣдѣ. ѣна, пѣшто ѣмѣ мѣмка, нѣѣмо се мѣ слѣгат, да ѣна нѣ бѣдѣ... ѣшла нѣколѣко гѣдѣнѣ. А ѣвѣј мѣмак чѣѣ да се ѣна испѣсѣла и ѣјутро — прѣведѣ је. И ѣни пѣѣи... Прѣје се глѣдѣла дјевѣјка и ѣт кѣћѣ, и кѣјѣ је вриѣдѣнијѣ... и сѣ се тѣ глѣдѣ, а прѣје се вѣше глѣдѣло. Јѣ сам ѣмѣла јѣднѣг рѣѣка тѣј, вѣдѣ, кѣмшијѣ. ѣн мѣни дѣѣѣ, кѣжѣ, Фѣтѣмѣ ми је бѣло ѣме, кѣжѣ да јѣ тѣбе ѣдѣм, Осму да ме дѣ, Осмо Тѣлѣѣвѣиѣ се звѣо. ѣн је старѣѣ ѣд мѣне. Рѣко: Нѣћу, што ѣе ми Осмо, од мѣне пѣно старѣѣ, нѣје ми дѣ ѣдѣјѣ. Јѣдѣна ми се сѣстра на пѣ-шѣс мѣсѣцѣ прѣје ѣдѣла, а ѣвѣ двѣје ѣстѣле, сѣстра ѣ ја. ѣн, хѣјде, како нѣ(ѣ)ш, мѣрѣш, тѣкѣ ти прѣлѣка нѣѣе нѣка дѣѣи. И јѣ кѣжѣм: Нѣћу! И тѣкѣ је тѣ, и јѣ, да вѣм кѣжѣм, јѣ сам тѣ мнѣгоме прѣчѣла, јѣ нѣвѣчѣ ни пѣјма нѣмѣм, ѣн ми ѣ томѣ проговѣрио. Јѣ ѣсниѣм, ѣвѣкѣ, сѣн јѣдѣн. Лѣгла ѣнѣ и ѣсниѣм сѣн: Јѣ и ѣвѣј мѣј мѣж, гѣре, на ѣвѣј, Хѣлбѣица се звѣла, рѣкрѣница тѣј, јѣдѣмо нѣшто, а ѣвоѣкѣј тѣбак, ѣнѣј кѣлѣѣли-тѣбак (ѣнѣ старѣн-скѣј тѣбѣци, тѣ св се звѣли тѣбѣци, вѣкѣ). Јѣдѣмо, штѣ јѣдѣмо, нѣ знѣм штѣ јѣдѣмо. И свѣ ѣкѣ нѣске, вѣкѣ, јѣѣѣд, и све вѣкѣ ѣнѣ јѣѣѣл ѣкѣ нѣске ѣлѣјѣ. ѣто тѣкѣ... И ѣвѣј мѣне, пѣтѣѣ, рѣѣак, ѣпѣт дѣѣѣ и рѣко: „Хѣѣш?“ Јѣ сам рѣклѣ: „Хѣћу!“ И јѣ се... Лѣјде ѣн пѣ мѣне, дѣѣѣ нѣз бѣшчу, на ѣвѣију, дѣведѣ ме ко свѣјѣ кѣћѣ. И ѣнѣ ми дѣшла звѣѣ пѣ мѣне, и прѣведѣли ме прѣкѣ ѣлицѣ сѣмо. И тѣкѣ ти је тѣ бѣвѣло прѣѣѣ, нѣје се мѣјѣшѣло, нѣје бѣло... Свѣ је бѣло бѣшкѣ мѣшкѣиѣѣ, бѣшкѣ жѣн-скиѣѣ.

Сутрѣдѣн — свѣ звѣли се, сѣѣѣ мѣ кѣжѣмо, сѣѣѣ јѣ, звѣо сѣѣѣ. мѣшкѣиѣѣ и жѣнскиѣѣ. Вѣѣнчѣѣѣ бѣло у кѣћѣи. Дѣвѣ. кѣдѣнѣ бѣио тѣдѣ, тѣ је бѣио за бѣвѣше Југѣславијѣ, старѣѣ. Кѣѣија нѣм бѣио кѣмшијѣ. Дѣвѣ кѣѣију, тѣѣѣ је бѣло сѣлѣкѣ мѣѣѣѣ и њѣговѣиѣѣ. Тѣкѣ смѣ се вѣѣнчѣѣли... Бѣвѣло је и тѣгѣ [ѣшиковѣѣѣѣ], бѣш сам кѣзѣвѣла Цѣмѣилу...

Звѣли св се сѣдѣѣли, сѣ св кѣѣмѣѣ... Кѣ сам се јѣ вѣѣвѣла, нѣје бѣло пѣсѣмѣѣ, бѣла је жѣлѣс у кѣћѣи, ѣн је бѣио жѣлѣстан,

мајка му је била умрла два-три мјесеца прије... Пјева се у сретање. То се зовѣ сретање, ка дочекују младу. Бивало је случајѣва да жалостан бидѣ, па поведѣ се и нѣ пјѣва се.

Ка се софранице у наске дају — јѣду, тѣри се прѣво чорба, супа, чорба, како дѣте, па онда се стави чимбур, па фаширана кима, ми смо звали месо. Чимбур с јажима се прѣлијѣ одозго. Пржи се у маслу. Јѣфа се развијѣ, ми то зовемо јанија, па се испѣчѣ овѣко, савијѣш мало, ми смо то мантије звали. То се водом потопи, па масно бѣдѣ, ѣкусно, фино. Није то мало, нѣ велики суди, они табаци што ја кажѣм. Јаѣнија је мјесто пирјана. Онда пиѣте, бѣгме, потље, па сарма-паприкаш, сарма ми зовемо. Онда ѣксијав се прѣви, од борѣвница се прѣви, стави се шеѣра. Ако имаш оније гѣговије, ако немаш... То је компот, али гѣше, то се мало пренесѣ. Онда сѣтлѣјаш. И то се у млијѣку раскуха фино. Рижа се раскува, па се то мало пошеѣра, па мало сѣли, то се добро ѣкува, па оладѣш, и бѣдѣ слатко. Јѣш се ставѣала баклава, вел"ка. Ми смо прије сѣкале јѣфке, па усѣчи по дваесѣпѣшес великије јѣфки. Па свѣ онѣ јѣфке сијѣчеш и направѣш терхѣницу, терхѣна, и ѣраѣ се ставѣла. То се направѣ вѣко: с маслом се запарѣ, и јаја, па се то прѣстрѣ кроз ѣво... Нѣколико путѣ слѣжѣш јѣфке и прѣспѣш, и ставѣш. Ка се наложи, то оволикачкѣ бѣдѣ дебѣло. Стави се у вел"кѣ тепсије, старѣнскѣ. Има ѣ сад у мене јѣдна. Сад немѣ шпорѣта за тога.

Халва нѣ идѣ за свѣдбу, она је за жалѣс... Ставиш маснѣћу, ѣље, масло, шта имаш, и то загријѣш добро. И кад загријѣш, онда брашно сѣпаш колико трѣба да бѣдѣ чврсто. То свѣ полако, на тѣој вѣтри, мијѣшаш полако, док то порѣмени. Онда вѣмо припрѣмиш, тѣриш воду и шеѣр, ѣ то полако заѣвѣш, мијѣшаш... Бѣтен-халву прѣве у сластѣчарнѣма, то се ѣвијѣк кѣповало. Такѣ зѣми ка сѣ дѣгѣ нѣни, кад имѣ ѣмладинѣ, па се сѣстави, па донѣси свѣко, нѣсам ја томѣ вѣшта. Ка се скѣпѣ — грѣмила се звѣла, гѣмила, гѣмила.

О ПОСЛОВИМА У КУБИ

Зѣове сѣ ми ткѣле, нѣгова жѣна, ѣне сѣ знаѣле, ја нѣсам ткѣла. Мѣли сѣ они стѣнови бѣли, нѣсѣ они вел"ки разѣоји, нѣго мѣли, па пѣле ткѣ, па сѣстави, па сѣши.

Бѣвило се и дрѣтијѣм. Увијѣк крѣва бѣла у ѣвлији, кѣкоши, прѣле вѣш, није бѣло машинѣ; није бѣло кѣ у сѣлу да се пѣкѣсѣли вѣш и да се тѣри... нѣго се гријѣ на вѣтри, па сѣ бѣла дрѣвенѣ текнѣта. Цијѣб се направѣ, па је бѣио и сѣфѣн, сѣпѣн, по цио дан бѣсмо прѣле. Па „Шта ѣе ти то, бѣлан?“ Кажѣ: „Ти свѣ помагѣш од прѣзѣра, од топѣлијѣ“, бѣле ѣнѣ топѣлије дрѣвенѣ. Кажѣ: „Свѣ помагѣш од прѣзѣра, па да прѣвиѣмо ѣвѣ прѣзѣре с

топлијама (и да се не би ко прѢвѹко у кућу).“ Били су и кафези, исто мреже дрвенѢ. Са се свѢ измијенило.

Фатима ТѢлаћевих, 69, Моћевац,
Пљеваља. Магнетоф. снимак, јула
1985.

2.

ИмѢ сам, мѡј ѡтац је имѢ зѢмљу, пѡ смо рѡдили, имали смо дѡбре вѡлове, пѡ кѡ смо се повѹкли из БѡснѢ, дѡе да ћѢрају ѡнѢ тѡпове, тѡпови су били... , краљу Никѡли и је бѢио, ѡнѢ. покѡниѡ краљ талијанскѢ. И ѡнда смо пѡшли. Оће да ми ѹзмѹ ѡнѢ вѡлове ѡспѡд јѡрма (бѢјѡше Павићевих вѡд). Вѹкли смо тѡпове, те тѡда смо се тѡкѡ нашѢ с тѡповима у Мѡјковцу. БѢио сам артиљѢрац. БѢио нам је командѢр јѢдан из ТѢтограда... Зарѡбили ме, зарѡбили нас двѡнаест Ѣлаѡа. Дѡћерѡло нас ѡвѡдѡкѡне. СвѢ ѡтуда направѢли ѡ снијега, не море њѡв вѡјник да бѢдѢ на стражи пѡла сѡта... СтѹдѢно. Сѹтрилѡ њѢко не мѡже да се пѡмокрѢ. НѢкакав њѡв вѡјник није мѡгѡ више ѡд пѡла сѡта издржат, јѡш је бѢјѡ обѹчен. Јѡ мѢслим да је ѡће бѢло лѡдније нѡ ћѢ дрѹгѡ. МѢслим да је тѡ зѢма бѢла гѡрѡ нѡ што је ѡвѡ сѡд бѢла. Сѹрбијѡнци, ѡкрѹг бѡград(а)скѢ, имали су ѹнофѡрму, а ми нѢсмо, ѡсвен ѡнѡ дѡмаћѢ, сѹкненѡ. Кѡ су не Аѹстријѡнци ћѢрѡли, није бѢло нѢрѢда, сѡмо су нас мѡло хранили кѡнзервѡм. КафѢ, кѡнзервѢ и двѡпека, тѡ ти је бѢла тѡ наша хрѡна...

... ДѡшѢ ја тамѡкѡ из Колѡшина код јѢднѢ жѢнѢ, гѡдан, нѢмѡ штѡ да јѢдѢм. Она дѡе да ми надрѡби ѡбеа у ѡнѹ мѡс ѡд крѡма. А ја, хѡћу да јѢдѢм. (Нѡма су хѡѡе виѡале: „ѡко дѡеш да ѹмрѢш, јѢди и свѢнскѡ, а нѢмѡј ѹмријет.“) Те ми ѡнѡ жѢна надрѡби ѡбеѢ у ѡнѡ чѡарке, у ѡнѡ...

... Дѡлазили сѢлѡци вѡј у пѢкару, ја сам бѢио пѢкар. ЖѢто је бѢло сѹпо. Пѡ сам ја, да ти прѡво кѡжѢм, ѡвѡј, за ѡнѹ (аѹстријскѹ) прѡкѡчѡм излѹпѡј. Није бѢло ѡвије дѢтерѡнатѡ. Нѡ цѢјеѢ, лѹг, пѡ прѡви сѡбѡм цѢјеѢ, нѡси лѹга дѢбѡлѡга, пѡ ѡнда тѡ фѢно, ѡд прѡвѡга рѡстовѡга лѹга — дѡбро се ѡперѢ. ПрѢје се сѡпѹн рѡдиѡ прѡвѢиѡ кѹћи. Јѡ Ѣ сад Ѣмѡм тѡгѡ сѡпѹна. СвѢ га ми знѡли рѡлит. ПрѡвѢиѡ се ѡд лѡја вѢћѢнѡм. Кѡд зѡкољи пѡсеке, пѡ ѡстанѢ ѡнѡ вѡкѡ ѹјесѢн. Тѡ наставѢш у кѡзан, пѡ ѡнѡ жѢвѡ сѡла, ја не знѡм Ѣмѡ ли је сѡда. Пѡ прѢма тѡмѢ лѡјѹ што Ѣмѡш, хѡрач ми смо тѡ звѡли, тѹри тѡвар, мѢтар лѹга. Рѡније је се рѡлѡло бѢ сѡдѢ, а кѡсније сѡда дѡшла. И ѹзмѢш прѢма ѡномѢ мѢрѹ, кѡлко трѢбѡ (на чѢтири кѢле тѹри чѢтири фѢтѡла). ѡнда стѡвѢш ѡнѢ жѢвѢ сѡдѢ у врѢлѹ вѡдѹ и стѡвѢш ѡнѡј лѡј, и тѡ свѢ пѡлѡко се кѹвѡ, врѢ, мѢјѢшѡш. ѡнда ѡдѡјѢш вѡмо, дѡ-

љеваш, да прекіпї, и, бoгоми, куваш по два-три сaхата. Кад је сапунїца она сама горе, измакнеш ватру, ако има ватре, и онда фїно одозго онo мало углачаш, мало попрскаш водoм и остави да преноћї, ујутро вади. Ка се улади добро, онo оста-не на вру онај сапун. Колик је казан, оноликї они крут будe сафуна. И то извадиш и прoстреш наkvу хаљину, стару, и то све изрежеш нoжом. Ми смо резали жїцoм, затeгни њмебу два дрвета, па како рeжe — свe шуптї. Ту се сунї. Они сапун је добро прао, ко ватра сафуња, ко ватра. И тако је се то радло. Кад је постала сода, ја се прва обрадовала. Пошаљи, купи колко ти трeба — кїло, фртал, колко дћеш. Сада је свe на дугме. Ја сам радила, кућа била увијек тeшка. Имала сам ћeцe мнoго. Па увијек у појати крава или oвца, или коза, а дјeца мала, па улази, ко дјeца, па сам ја то свe сама дoк ми Кија није прирасла, те ми она понешто помогла. Свe је на моју руку било. Па [би] ми рeкo вакo чoек, ја уморна, радим вaза, каже: Штo, бoна, толикo радиш, задан радићеш три дана. Штo се тако премараш?" Свe су жeне радле, чoек нїкад није долазио у кућу... То је била здравина, окречиш, па свe биeло ко бe-ар. А сада нeма. И сад дјeца, ка се саставу, вакo, Асим и Авдо, кажу: „ми се сјећамо, ти би прала и свe заливала водoм.“

Ка смо правили кућу, долази даска, долазе балвани. Вeлим чoеку: пeтицу добијао брашно. А имo сам комшије, oвди у oвој кући, па oдоше ћeца у партизane, oца им убише. Имадијаше ћерка једна, па доћи код мене, водеканa, каже: „Дато, oва ћeца гладна, нeмају штa да јeду.“ То је она Сојка (Јанковић), те сам иг ја раниo двїје године, храниo oваиканe, имo пекару. Па, то је најглавнијe било, лeб тај. Ја мијeсиo, рукама. Брашно oбично ставимо, ко што кувaмо саде лeбoвe. Замијeсиmo квa-сац, онај квaсац наoбe, па кад је вријeмe, мијeсиmo га. Како сам кад имo брашна, а мoгo сам oдјeданпут замијeсит и по триста кїла. Сам сам мијeсиo бїо сам млад (бїо сам у соколима, бїо сам у слeту соколскoм у Бeоградy. Од дваeспeтe па до тридeстe сам бїо сокол. Имали смо вјeжбe, и соколскa оди-јeла, и то)... У oвoм рату? Били смо горeка у шуми. Ја сам бїо oдборник за вријeмe рата свe, гра(д)скї. Имам и oрден.

Имали смо пoзнатијe лyди горeкана. Кажу нам они: eво вам, јeте и oвије oваца. Кољите, па ка сїћeте у Пeвeља, даћeте, па ћeте платит...

...Попијем чашу, а нїкад јeднe цигарe нисам испушиo. Здрав сам. Увијек сам волиo домaћe мeсо највишe, компире, и тако, мeса oбично...

Имам чeтири шћeри и чeтири-пeт yнyкa. Eво и oвaкa, а једна је у Сарајевy. Имам и праyнyкa. Долазy ми свї. Стїо сам да им испeчeм јaњe прoљeтoс у шумy, на тeфeрич.

...Он ти је бїо за вријeмe рата ка су вој били Њeмци у јeднoга... Отишo би код њeга, па му кради, yкради му мyнї-

цијѣ, по дваѣскилā, пā мōрā прōћ кроз Њѣмце, пā дāти парти-
занима. А бйіо је јак, йх!

Имāм пензију, нѣ могу да је пōтрошїм. Дāдѣм и ђвијем
унуцима, āли ђпѣт ймāм пāрā. Имā нāс јѣдна пāртија, у Дōму
Армијѣ, пā свї јѣднāко турїмо, кōлико је кō пōшио, пā нāс зѡвѣ
Словѣнци.

А да вам прїчāм, ђпѣт. Дѡбоше Бѣгари и Њѣмци. Ишли
гōре, у Жабљак тāмо, и дѡхерāше јāњāд. Вйбѣли су у мене ље
јā пѣчѣм пѣчѣња, те кōд мене Њѣмци да им јā пѣчѣм. А јāњāд
йзабрāли, кō ис трїста јāњāди. Мōрō сам им пѣћи. Пā уз ватру
ѡнѡ јāње поцрвѣни, пā йзглѣдā кō . . . Дѡћи ѡнй Њѣмац, пā *ѡће
дрѣтѡ, не оно њѣгово, ѡнѡ дрѣтѡ му се чинй љѣпшѣ. Тāкѡ сам ми-
јѣњѡ и по троїѣ-јāњāди. Пā жѣне бјѣжѣ гōре од авиѡнā, и љѣца, а
јјā по цйјелѡ јāње понѣси гōре у брло: јѣте, вѣлїм. А бйїјашѣ јѣдан
Њѣмац, кāд би ѡн избйіо, умирѡ сам ѡ стрā*а. Дѡлазиіо би у
пѣкарѣ да ўзмѣ мѣса. Он би ўдариіо чѡѣка на срѣ чаршијѣ, и
нйшта. Тѡ му је бйіло мйло. Пā сам сākриіо ђвије, гōре, те
ймају кѣће на вāроши, ђвй, ђѡгати, те су кѣће нāправили на
вāроши, Драгāшевићи, сākриіо сам га у пѣкари, те се ўвуче
йзвѣкѡ горѣка. Пријѣ двā-три дāна сѣдїм јā кѡ кѣћѣ, кāд йзѡи
ѡвāј ми зѣт, Ёнес. Ёво, вѣлй, спрѣмили Драгāши рāкијѣ, знāју
да нѣмāш вāкѣ, дѡмāћѣ. Тѡ је бйіло, вѣлѣ, што си им сākриіо
бāба. Он йм је тѡ прїчѡ док је бйїо жйв и њйма нāум пāло
сāд да ми пѡшāлѣ. А да је знāо Њѣмац, й њѣга й мене би ўбйіо.
ѡнāј јѣдан [Њѣмац] би дѡшѡ у мене, и јѣдѣ ѡнѡ мѣсо с астāла,
а јā штā ћу. Пā дѡшѡ јѣднѡм ѡнāј што му сйн йгрā лѡптѣ, дѡшѡ
и јѣдѣ у мене ѡнѡ мѣсо и пйтā ме: „Зār нйси јѡш у шѣми?”

Авдо Шмйговић, 83, Пљевља.
Магнетоф. снимак, јула 1985.

3.

Имāм девѣдѣсѣт гѡдйнā. Рѡбѣна сам у Потковāчу. А чѣтерес
пѣтѣ ѡстала ўдѡвица. Остало ми пѣторо, ѡвāј Рāдош у јѣднѣстѡј
гѡдини, а ѡвā нāјмāлā што је за Ковāчевићем ѡстала је ѡд го-
динѣ. Имала сам вѣл*кѣ муштѣрије, йако сам бйіла тѡликѡ гѡ-
дйнā, дѡлазйли одсвāклѣ, пā ме тражили. Нйјѣсам шћѣла ѡста-
вйти мѡју љѣцу. Имала пѣторо љѣцѣ, ймала крāве, ймала ѡвце.
ѡвѣ двѡјицу шкѡловāла. ѡвомѣ нѣ даде Бѡле, бѡгоми: кѡ ље
рāдити — јā й тй да рāдїмо. Нѣмѡј ми дијѣте ѡстāвāти, бѡлан,
да ми слијѣпо бѣдѣ. Нйко нѣће рāдити нѡ Рāдош [вели он]. Рā-
дош, Рāдош да рāдй. ѡвѣ двѡјицу сам шкѡловāла: пѣт гѡдйнā
у Нишићу Драгана. Да је йшѡ [Рāдош], ѡн би сāд вйшй чйн
бйіо нѡ Рāдомйр. Бѡгами, Бѡле нѣ даде — нѣће нйко да ми
рāдй нѡ Рāдош. Нѣ даде ми га шкѡловāt, бѡже га зѣмља избā-
цила. А мѡгла сам й Рāдоша, да нѣ иде понѡћи, да пѡтѣцā пѡ

Пљевљима. Такo — пeтoрo пoдглa. Oнo штo бiлo зa yдaју — yдaлa. Вeрa ми сe yдaлa y Кyлy. Пoслиje тpи гoдинe имaлa јeднo жeнскo диjетe, и oнo yмpиje. Oнa je рaдилa y фaбрици, y кoжaри, пa je и y пoлy рaдилa. Сaв нaрoд, кaжe, oдe кyћaмa, a jа oстaк сaмa, пa сaмo глeдaм кo ћe мe yдaвит. Дa зaрaдѝ oнaј цeтp лeбa. Тaмo-вaмo, ишлa сaм и jа двa-тpи пyтa и диjетe глeдaлa. И yдaлa сe сaд, eвo, зa нaкoг дpyгoг, и тo мaјчин јeдинaк. Сaмo мaјкy имa, мaјкa мy рaдѝ y прoдaвницy, a oтaц мy yмpо. Јeдинѝ je, и вишe њг нeмa, и oнa јeдинa. Дoбрo сe yдaлa, фин je мoмaк. И oнa je вpиjeднa, пa рaдѝ.

Јa тpидeс гoдѝнa чyвaлa Рaдошy [имaњe]. Дpагaн нaчинe oвy кyћy. Нo, jа сaм сaмa вoј. Нѝкo ми нeмaкaп вoдe дa дoнeсe, дa ниje зимyс бiлo oвe Сyлe, иcтo Рaдошeвe... Снѝjег зимyс пaдe вeлкѝ, сѝлa бoжјa... Сaд oн вeлѝ дa њдeм ш њѝмe. Рaдoмѝр вeлѝ дa њдeм ш њѝмe. И свѝ њдy нa пoсo. Нeћy, бoгoми, нијкyд oвдaлe... Јa сaм шћeлa дa кoпaм, и oнa, oнaа, кaжe: „Јa ћy кoпaти!“ Мoгли смo вoдy дaвнo нaпpавѝти дa je кo бѝиo пaмeтaн, дa, сe нe тeглѝ ш чeсмe, ћe сe чeкaлo. Пa вoј нaмѝри и oтѝди oнaмo кoт чeсмe и чeкaј, пa спaвaмo кoт чeсмe. Дa je кo стѝиo, имaли бѝсмo дaвнo вoдy. Вoдy сy дoвeли с oнoгa брдa, прo Гaјeвa. Нaрoд вeлкѝ бѝиo и бiлo je мyкe дoк сe дoвeлa. Свaк сeбѝ, кo ћe кoмe плaћaти, кa смo мѝ свѝ дoбѝли: Дpагaши, мѝ вoј Тoшићи свѝ, Мoмчило, пoкoјнѝ Микaило, Мѝркo — свѝ лyди пoмpијeшe. У мoј рoд — нa имaњy имa вoдe, a вoј нeмa, бoгoми. Имa пo шyмaмa, aли oвyдa нeмa нићe oкo кyћa. Сaд свѝ имaмo — Тoшићи, свe јeднa вoдa. И Мѝлaнкo Вyчeтић — ѝ oн с нaмa...

А ћe си тѝ сaдe?... Мѝлѝ бoжe, ћe сe свѝ стpпaстe тaмo! Нe мoгу јa тaмo. Нe мoгу вaзaдy да пoднeсeм. Вoћe je чѝстo, и вoдa дoбрa. Јa сaм бiлa y Кyли и тy je вoдa дoбрa. А y Сѝвцy кaквa je — кo дa je нaсyлo жyтe бoјe. Умpиje Јoвaн Дaцић (тo ми je шћeри свeкaр бѝиo). Oдoсмo тaмo, нa сaхранy. Кaд вићe вoдy — oнo иcтo кo дa сѝ нaсyo жyтy бoјy. Вeлѝм jа: „Нeћy jа тe вaшe вoдe.“ А oнo жeнe зaвѝкaшe: „Вѝдѝ сe дa ниje из oвoгa мјeстa.“

...Лѝјeчѝм сe, нe знaм, yзѝмaм сaмo нaкe бѝјeлe бoбe. Ишлa сaм oдкo пyтa тaмo, yстaвљaли мe y бoлницy. А мeни je тeшкo oд oнe њглe. Кaд мe зaцнe oнa њглa, ѝ срцe мe зaбoлѝ. Вaдѝли ми пo тpидeс пyтa крв, кoристи ми нeмa нијкaквe.

Јa oстaнeм сaмa, мeни je лѝпeпo. Спpeмa ми oнѝ мaјoр, сaд je oн мaјoр, имaћe виши чѝн пoштo њз Тyзлe изѝдe. Пoмaжy мe свѝ: и Рaдoмѝр, и oнa шћeр ѝс Пљeвaлa, Дpагaн мe пoмaжe.

У рoдy имaм сeстpу. Oнaј јeдaн oд мaлeгa брaтa, сeдaмнeс гoдѝнa oткaкo je y Њeмaчкy, joш ми јeдaн брaтић имa y Њeмaчкoј, и имaм тaмo тpѝ, чeтиpи брaтићa; вaмo сy oнѝ пoкoјнoгa Мѝлoшa y Пљeвљѝмa кyћy нaчѝнѝли, y стpaни. Oни сy дoбрo. Имaм, бoгoми, брaтићa пeшeс, сeдaм. Пpавe кyћe, свe y Њeмaчкoј рaдe. Нe знaм aкo нe чeкaјy пeнзијy тaмo дa изyкy.

Зарађују. И сестрић ми је један тамо. И он добро зарађује. Онај што ради у продавници — оно ми је браћић. Па ударио гръм у продавницу, и она се запала. А ја мислим да је неко дошo да тражи пaре и не нашo, па запалио...

Мйлица Тoшић, 90, рођ. у Потковачу, магн. снимак — јула 1985.

4.

Ја мислим осамдесет и три. Бoгами, много. Слаба сам много, грдна. А и старoс више, године... Бешова кућа, јес, вој је. Напусти је. Сада је у њој Радош. Продаде нешто, и пропаде... Болесна сам, код лекара више била но и кот куће.

...Долазе ми шћери, Величко и ћеца, снаа.

...Држали смо, бoгами, и оваца и коза, и крава, и вoлова, и коња, и свега се држало. Бoгами, данас више не. Али, фала богу, живи се добро. Пензије немам. Беца помажу, долазе, шта ће. Ово је више свако себе. Не море, већ свако себе.

Шес ћери има. Једна држи стан, једна у Сурчину... А Величко у Пљевљима. Бoгом, па нека је. Шта ће и вој. Дoбиће и стан, има пет чланова...

Узимало се и по Ковачу, догоњило се... Бoгами, све Величко, а сестре су му помагале... Добро је, рeкоше каменац у жучи...

...Па, радило се, па прело се, онo, сновало се, па ударило се, па на вратио... Па ондај се, што су безови били, то се пошље... кошуље се правиле. Резало се, па се шило. А ово сукнено се вјало. Пoшље то, као ове бечерме, онo што се раније резало. От тогај су се за људи правиле пантоле, па капути, па се шило. Шило је терзија. Био је, овај, Срeтко Пoтпара, па био је Радисав, ови, Вранеш. Бoгами, не знам ти ни казат. Слабо иг је било, неки неће, неки неће, терзија, тако. Сада-ево, има ли ко, тако ми бога, не знам. Био покoјни Јово Јестровић, тако, понеки се налазио. Сада-ево, ја не знам више, више то сад не носи се, болан. Све је куповно.

Ја сам се родила у Брвеници. Милан Дујовић ми је брат... Није било као сада-ево, но испроси ћевoјку, пошље дoби сватови, и поведи... Дoбу сватови, дочекају иг. Сватови дoбу пјевајући. Сви пјевају. Пјесме сам, бoгами, забoравила, да ти рекнем... Младoј дају рeшето и накоњче. А она дoнесе дарове — кошуље и чарапе. Вјенчавали су се у цркви...

Дoнијело, каже, робу...

...Долазили су комишије. Раније се лoмио крсни колач, а у последње време није. Колач трипут окренe, па га лoми неко од својте. Колач је био шенични, кувo се у тeфсији (је

ли из Југова?). Домћнице су шарале колач. А слава је трајала, богами, и по три дана, па на Успёње, па сутредан... Богами, славило се, па како је било, ја не знам...

Било ракије, било онога¹ тврдога сира...

Има кућу на Гукџама. Па има, неће ради, синови су му неће запошљен^н, мајка му је умрла. Има на Гајинама кућу, па долази и ради имање. Неке године му вода однијела воденицу. Вода, пукло горекане, неће наки јади. Мили бже, какву је воденицу имо! Ено, да [зар] ти ниси никад ону воденицу гледо? Била је и ваљарица, и собе, и намјештај, све је то однијело, пукну неке божје чудо и нека вода дол^нама, и озго пукне она вода и нанеси доле на воденицу — удари на прозоре и ону воденицу обори. То је била кућа и чуда. И све то развали и упропасти. Вода је и гробље разнијела, пролом^н се два гроба. Бже ти помози!

Стануша Тёшић, рођ. 1902. у
Брвеници. Магн. снимак, јула
1985.

У Мёћевцу су биле заграбене све авлије. Није било куће да није имала авлију. Није било ниће ограбено, свубе су биле авлије. Ово се зов Вел^нки Мёћевац, ово је Мали, зов се Мёћевчић, а оно је вел^нки, православни. Ово је се звао Мёћевац, оно тамока Цемат, оно Околишта, оно Шёваре, оно Авдовина... Свака ма^ала је имала своје име. Дошека Авдовина, доле је Поље. Тако је то ходало. И све су ти ове цамије имале своја имена.

Устајало се на сабах, богме се ишло и у цамију, а сад рјетко тога има. То се зовё рани саба^а. Ка се вратимо, неке опет легне. А друти засједу да пију ка^ву, мангал је ту, изнесе се и турџи се шербет или ка^ва. Беца устају, а они опет пију.

Бё сад болница, ту су некад биле штале. Аустрија се никад није с цивилством мијешала. Она је имала своју војску, свога генерала, коњицу, топове, митраље, своју воду. Себи су довели екстра воду. Ништа они с грађаном нису имали, ни воде нису пили од ове што град пије и турска војска. Они су све имали своје, све. Док су изградили њихову воду, све су им ћерали воду од манастира, нису пили ову нашу воду. Имали су горе пекаре, касину (бе су официри јели). Горе се звала генералова бахча, бе сат касарна.

Ја сам имо седам годинџа кад је Турска одсел^нла. Били су прво пошли к Пријеполу, ус Трлицу, па отуд наишли Срби, онда се они повлачили, отишли на Металку. Аустрија је пропустила, без борбе. Србија је дошла с дванес хиљада војника. Свака кућа је истурџила бијелу крпу, онда су предали град. Ови наши одборници, православни и муслимани, дочекали су и. Да си носио залану тепсију на глави, нико те не би диро. Ја сам тада први пут као дијете видио оне бифке

црнѣ, нијесам знао што су биволице. Била горе вел^нкѣ рупѣтина с водѣм, а њне се свѣ пусти унутра као крмѣд. Свѣ црне, и у блато ко крмѣд, а ми бѣца трчи около и глѣдѣј... Онда наређење бѣ да се носѣ оружје да се преда. Није било куће да није имо оружје. Сви су предѣали. Предѣало сѣ. Знаш како је то било — смирно, ѣ. Па ѡпет четрнѣстѣ дође Аустрија, па погиснѣше Црногорце.

Цемѣил Кѡштовѣћ, 79, Плевѣла.
Магн. сн. 1985.

ДРАГО ЧУПИЧ

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОВОРОВ ПЛЕВАЛЯ

Резюме

В этой работе автор исследует основные фонетическо-фонологические и морфологические характеристики говоров плевальского края, не оставляя без внимания и некоторые синтаксические и лексические особенности.

Этот говор принадлежит к наиболее узкой группе младших новоштокавских иекавских диалектов герцеговинского типа. В Бажной его характеристикой являются системы семи падежей и четырех ударений, как и все остальные характеристики младших иекавских новоштокавских говоров. В апеллятивной лексике немало ориентализмов, чего нельзя сказать про топонимы.

Говоры Плевля ближе всего диалектам дурмиторского края, с одной стороны, и чайничко-горажданским с другой стороны.

